Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

# TA’LIM JARAYONIDA KOLLABORATIV YONDASHUV ASOSIDA O‘QUVCHILARNING JAMOADA ISHLASH KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

**Achilova Muattar Baratovna**
**Osiyo xalqaro universiteti magistranti**
https://doi.org/10.5281/zenodo.24191976

**Annotatsiya.** Mazkur maqolada zamonaviy ta’lim jarayonida kollaborativ yondashuv asosida o‘quvchilarning jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishning pedagogik va metodik asoslari yoritilgan. Shuningdek, kollaborativ ta’limning mazmun-mohiyati, nazariy asoslari, o‘quvchilarning o‘zaro hamkorligini tashkil etish mexanizmlari hamda jamoaviy faoliyatni samarali tashkil etish usullari tahlil qilingan. O‘quvchilarda muloqotga kirishish, o‘zaro fikr almashish, mas’uliyatni taqsimlash, umumiy maqsad yo‘lida hamkorlik qilish, nizoli vaziyatlarni konstruktiv hal etish va jamoaviy qaror qabul qilish ko‘nikmalarini shakllantirish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan. Maqolada kollaborativ yondashuvni ta’lim jarayoniga tatbiq etishning bosqichlari, pedagogik shart-sharoitlari va metodik modeli taklif etilgan. Shuningdek, o‘quvchilarning jamoada ishlash kompetensiyasini baholash mezonlari va ko‘rsatkichlari ishlab chiqilgan.
**Kalit so‘zlar:** kollaborativ ta’lim, jamoaviy faoliyat, hamkorlik, jamoada ishlash, kommunikativ kompetensiya, ijtimoiy kompetensiya, interfaol metodlar, guruhli ta’lim, pedagogik texnologiya, o‘zaro hamkorlik, refleksiya, jamoaviy qaror qabul qilish.

Bugungi globallashuv va axborotlashuv jarayonlari ta’lim tizimi oldiga o‘quvchilarning nafaqat fanlarga oid bilimlarini rivojlantirish, balki ularni mustaqil fikrlaydigan, ijtimoiy faol, tashabbuskor, o‘zaro hamkorlikka tayyor va jamoada samarali faoliyat yurita oladigan shaxslar sifatida tarbiyalash vazifasini qo‘ymoqda. Zamonaviy jamiyatda insonning muvaffaqiyati ko‘p jihatdan uning boshqalar bilan muloqot o‘rnatishi, umumiy maqsad yo‘lida hamkorlik qilishi, o‘z fikrini asoslab berishi, o‘zgalar nuqtayi nazarini hurmat qilishi va jamoaviy qarorlar qabul qilish jarayonida faol ishtirok etishiga bog‘liq. Shu jihatdan, ta’lim jarayonida o‘quvchilarning jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish pedagogikaning dolzarb yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki o‘quvchi shaxsining ijtimoiylashuvi, kommunikativ qobiliyatlarining shakllanishi, mas’uliyat hissining ortishi va mustaqil faoliyatga tayyorlanishi bevosita uning jamoaviy munosabatlarda ishtirok etishi bilan bog‘liq.

O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O‘RQ-637-son “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonunida ta’lim sohasidagi asosiy prinsiplar, jumladan, ta’lim va tarbiyaning insonparvarlik va demokratik xususiyati, ta’lim olishda teng imkoniyatlarni ta’minlash, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirish kabi tamoyillar belgilangan [1]. Mazkur tamoyillar o‘quvchilar o‘rtasida o‘zaro hurmat, hamkorlik, teng ishtirok va ijtimoiy mas’uliyatni rivojlantirishga yo‘naltirilgan pedagogik yondashuvlardan foydalanishni taqozo etadi. An’anaviy ta’lim jarayonida ko‘pincha o‘qituvchi asosiy axborot manbai, o‘quvchi esa bilimlarni qabul qiluvchi subyekt sifatida namoyon bo‘ladi. Bunday sharoitda o‘quvchilarning o‘zaro hamkorlik qilish, birgalikda muammolarni hal etish va umumiy natija uchun mas’uliyatni his qilish imkoniyatlari cheklanishi mumkin. Kollaborativ yondashuv esa o‘quvchini ta’lim jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi. Bunda bilimlar faqat o‘qituvchi tomonidan taqdim etilmaydi, balki o‘quvchilarning o‘zaro muloqoti, fikr almashinuvi, tajriba bilan o‘rtoqlashishi va birgalikdagi faoliyati orqali shakllanadi.

Kollaborativ ta’limning ahamiyati shundaki, u o‘quvchilarning individual imkoniyatlarini umumiy maqsad sari yo‘naltiradi. Har bir o‘quvchi jamoa faoliyatida muayyan vazifani bajaradi, o‘z

bilim va qobiliyatlarini namoyon etadi hamda boshqa ishtirokchilarning fikr va tajribalaridan foydalanadi. Natijada o‘quvchilarda o‘zaro ishonch, hamkorlik, bag‘rikenglik, mas’uliyat va jamoaviy faoliyatga tayyorlik kabi sifatlar rivojlanadi. Shu sababli ta’lim jarayonida kollaborativ yondashuv asosida o‘quvchilarning jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish dolzarb ilmiy-pedagogik muammo sifatida namoyon bo‘ladi. L.S. Vygotskiyning ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasi kollaborativ ta’limning muhim nazariy asoslaridan biri hisoblanadi. Olimning fikricha, bolaning yuqori darajadagi psixik funksiyalari dastlab ijtimoiy munosabatlar jarayonida namoyon bo‘ladi, keyinchalik esa individual faoliyat tarkibiga singib boradi [2]. Bu qarash ta’lim jarayonida o‘quvchilarning o‘zaro muloqoti va hamkorlik faoliyatini tashkil etishning pedagogik ahamiyatini asoslaydi.

Vygotskiy nazariyasida yaqin rivojlanish zonasi tushunchasi alohida ahamiyatga ega. Ushbu tushunchaga ko‘ra, o‘quvchi mustaqil bajara olmaydigan vazifalarni kattalar yoki bilim va tajribasi yuqoriroq tengdoshlari ko‘magida bajarishi mumkin. Demak, jamoaviy ta’lim jarayonida o‘quvchilar bir-birining rivojlanishiga yordam beruvchi ijtimoiy-pedagogik muhitni shakllantiradi.

D. Jonson va R. Jonson tomonidan ishlab chiqilgan ijtimoiy o‘zaro bog‘liqlik nazariyasi ham kollaborativ ta’limning ilmiy asoslarini belgilashda muhim o‘rin tutadi. Olimlar kooperativ ta’limning samarali tashkil etilishi uchun ijobiy o‘zaro bog‘liqlik, individual mas’uliyat, bevosita qo‘llab-quvvatlovchi muloqot, ijtimoiy ko‘nikmalar va guruh faoliyatini tahlil qilish zarurligini ta’kidlaydilar [3]. Mazkur nazariyaga ko‘ra, guruh a’zolari umumiy maqsadga erishish uchun bir-biriga ehtiyoj sezishi kerak. Har bir ishtirokchi o‘z vazifasini bajarmas ekan, umumiy natijaga erishish qiyinlashadi. Bunday sharoitda o‘quvchilar nafaqat o‘zining, balki guruhdagi boshqa ishtirokchilarning ham muvaffaqiyati uchun mas’uliyat his qiladi. R. Slavin kooperativ ta’limni o‘quvchilarning akademik natijalari va ijtimoiy munosabatlarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali pedagogik yondashuv sifatida o‘rgangan. Uning tadqiqotlarida guruhli faoliyat samaradorligi individual mas’uliyat, guruh maqsadlari va o‘quvchilarning umumiy natijaga qo‘shgan hissasi bilan bog‘liqligi asoslab berilgan [4]. E. Aronson tomonidan ishlab chiqilgan “Jigsaw” metodikasi ham kollaborativ ta’limning muhim shakllaridan biridir. Mazkur metodda o‘quv materiallari guruh a’zolari o‘rtasida taqsimlanadi va har bir o‘quvchi muayyan qismni o‘zlashtirib, keyinchalik uni boshqa guruh a’zolariga tushuntiradi [5]. Natijada har bir ishtirokchi umumiy bilimning shakllanishiga o‘z hissasini qo‘shadi.

Kollaborativ ta’limning metodik jihatlarini o‘rgangan R. Gillies o‘quvchilarning guruhli faoliyatida o‘qituvchi tomonidan tashkil etiladigan muloqot, vazifalarni to‘g‘ri taqsimlash va o‘zaro fikr almashish jarayonlari muhim ekanini ta’kidlaydi [6]. Uning tadqiqotlari guruhli ta’limning samaradorligi o‘z-o‘zidan yuzaga kelmasligini, balki maqsadli pedagogik boshqaruv va metodik qo‘llab-quvvatlashni talab qilishini ko‘rsatadi. P. Strom va R. Strom tomonidan ishlab chiqilgan jamoada ishlash ko‘nikmalarini baholash yondashuvida o‘quvchilarning axborot izlash va almashish, jamoa a’zolari bilan muloqot qilish, tanqidiy va ijodiy fikrlash hamda o‘zaro munosabatlarni yo‘lga qo‘yish qobiliyatlariga e’tibor qaratilgan [7]. Ushbu yondashuv jamoaviy faoliyat natijalarini faqat yakuniy mahsulot bilan emas, balki har bir ishtirokchining jarayondagi xatti-harakatlari bilan ham baholash zarurligini ko‘rsatadi. Mahalliy ilmiy izlanishlarda ham kollaborativ ta’limning kommunikativ va jamoaviy ko‘nikmalarni rivojlantirishdagi imkoniyatlari o‘rganilmoqda. Jumladan, N. Yaxshibayeva tomonidan 2025-yilda chop etilgan tadqiqotda Jizzax shahridagi Prezident maktabining 7-sinf o‘quvchilari ishtirokida kollaborativ ta’limning kommunikatsiya va jamoada ishlash ko‘nikmalariga ta’siri tahlil qilingan. Tadqiqotda guruh loyihalari, tengdoshlar bilan muhokama va muammoli vazifalardan foydalanish natijasida o‘quvchilarning fikr bildirish, vazifalarni kelishish va samarali hamkorlik qilish qobiliyatlarida ijobiy o‘zgarishlar kuzatilgani qayd etilgan [8].

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, kollaborativ ta’lim o‘quvchilarning bilimlarni o‘zlashtirish jarayoni bilan bir qatorda ijtimoiy va kommunikativ rivojlanishini ham ta’minlaydi. Biroq jamoada ishlash ko‘nikmalarini izchil rivojlantirish uchun guruhli faoliyatni tashkil etish, individual

mas’uliyatni ta’minlash, o‘zaro munosabatlarni boshqarish va natijalarni baholash mexanizmlarini yagona metodik tizimga birlashtirish zarur. Tizimli yondashuv o‘quvchilarning jamoada ishlash ko‘nikmalarini o‘zaro bog‘liq tarkibiy qismlardan tashkil topgan yaxlit tizim sifatida o‘rganish imkonini beradi. Bunda kommunikativ, ijtimoiy, tashkiliy, refleksiv va mas’uliyatga oid ko‘nikmalar bir-biri bilan uzviy bog‘liqlikda qaraladi. Kompetensiyaviy yondashuv o‘quvchilarning nazariy bilimlarni amaliy faoliyatda qo‘llash, guruhda o‘z vazifasini bajarish, muammolarni birgalikda hal etish va jamoaviy natijaga erishish qobiliyatlarini shakllantirishga yo‘naltiriladi. Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv har bir o‘quvchining individual qobiliyati, qiziqishi, muloqotga kirishish darajasi va psixologik xususiyatlarini hisobga olishni nazarda tutadi. Faoliyatga asoslangan yondashuv esa jamoada ishlash ko‘nikmalarini bevosita amaliy faoliyat orqali shakllantirishga xizmat qiladi. Bunda o‘quvchilar turli guruh topshiriqlari, loyihalar, muammoli vaziyatlar va ijodiy mashg‘ulotlarda ishtirok etadilar.

Kollaborativ yondashuvning yana bir muhim jihati shundaki, unda o‘qituvchining vazifasi o‘zgaradi. O‘qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki hamkorlik jarayonini tashkil etuvchi, yo‘naltiruvchi, muvofiqlashtiruvchi va rag‘batlantiruvchi pedagog sifatida faoliyat yuritadi. O‘qituvchi guruhlarni shakllantiradi, topshiriqlarni belgilaydi, o‘zaro muloqot uchun sharoit yaratadi, yuzaga keladigan nizolarni konstruktiv hal etishga yordam beradi va ta’limiy natijalarni baholaydi. Jamoada ishlash ko‘nikmasi murakkab va ko‘p tarkibli pedagogik-psixologik tuzilishga ega. U faqat boshqa o‘quvchilar bilan birgalikda ishlashni emas, balki umumiy maqsadni tushunish, vazifalarni taqsimlash, o‘zaro muloqot qilish, mas’uliyatni his etish va jamoaviy natijaga erishishni ham qamrab oladi.

O‘quvchilarda jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish jarayonida quyidagi tarkibiy qismlarni ajratish maqsadga muvofiq.

Kommunikativ ko‘nikmalar: Kommunikativ ko‘nikmalar jamoada samarali muloqot o‘rnatishning asosiy shartidir. Ular o‘quvchining o‘z fikrini aniq ifodalashi, boshqalarni tinglashi, savollar berishi, munozarada qatnashishi va fikrlar xilma-xilligini hurmat qilishida namoyon bo‘ladi.

Hamkorlik ko‘nikmalari: Ushbu ko‘nikmalar guruh a’zolari bilan birgalikda faoliyat yuritish, o‘zaro yordam ko‘rsatish, tajriba almashish, umumiy qarorlar ishlab chiqish va vazifalarni kelishilgan holda bajarishni o‘z ichiga oladi.

Tashkiliy ko‘nikmalar: Tashkiliy ko‘nikmalar o‘quvchining guruh faoliyatini rejalashtirish, vazifalarni taqsimlash, vaqtni boshqarish, faoliyat ketma-ketligini belgilash va belgilangan natijaga erishish qobiliyatida namoyon bo‘ladi.

Ijtimoiy-emotsional ko‘nikmalar: Mazkur ko‘nikmalar o‘zaro hurmat, hamdardlik, sabr-toqat, bag‘rikenglik, o‘zgalar hissiyotlarini tushunish va kelishmovchiliklarni tinch yo‘l bilan hal qilishni qamrab oladi.

Refleksiv ko‘nikmalar: Refleksiv ko‘nikmalar o‘quvchining o‘z faoliyatini tahlil qilishi, jamoa ishiga qo‘shgan hissasini baholashi, kamchiliklarini anglab yetishi va kelgusi faoliyatini takomillashtirishga intilishida ifodalanadi.

Ushbu tarkibiy qismlarning o‘zaro uyg‘unligi o‘quvchilarning jamoada ishlash kompetensiyasini shakllantirishning muhim sharti hisoblanadi.

**1-jadval. O‘quvchilarda jamoada ishlash ko‘nikmalarining tarkibiy tuzilishi**

| Tarkibiy qism | Asosiy mazmuni | Amaliy ko‘rsatkichlari |
|---|---|---|
| Kommunikativ | Samarali muloqot | Fikr bildirish, tinglash, savol berish |
| Hamkorlik | Birgalikdagi faoliyat | O‘zaro yordam, tajriba almashish |
| Tashkiliy | Faoliyatni boshqarish | Rejalashtirish, vazifalarni taqsimlash |

| | | |
|---|---|---|
| Ijtimoiy-emotsional | Ijobiy munosabat | Hurmat, bag‘rikenglik, empatiya |
| Refleksiv | Faoliyatni tahlil qilish | O‘zini baholash, xulosa chiqarish |

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, jamoada ishlash ko‘nikmalarini shakllantirish faqat guruhli topshiriqlarni bajarish bilan cheklanmaydi. U o‘quvchining kommunikativ, ijtimoiy, tashkiliy va refleksiv qobiliyatlarini kompleks rivojlantirishni talab etadi. O‘quvchilarda jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish metodikasi ta’lim jarayonini maqsadli tashkil etish, o‘quvchilar o‘rtasida samarali hamkorlik muhitini shakllantirish va jamoaviy faoliyat natijalarini baholashga yo‘naltirilgan yaxlit pedagogik tizimdir. Mazkur metodikaning samaradorligi bir qator pedagogik shart-sharoitlarning ta’minlanishiga bog‘liq.

Birinchidan, ta’lim jarayonida hamkorlikka asoslangan ijobiy psixologik muhit yaratilishi zarur. O‘quvchilar o‘z fikrini erkin ifoda eta olishi, xatolardan qo‘rqmasligi, boshqa ishtirokchilarning fikrlarini hurmat qilishi lozim. Ikkinchidan, guruh topshiriqlari barcha o‘quvchilarning faol ishtirokini ta’minlashi kerak. Bunda har bir ishtirokchiga alohida vazifa va mas’uliyat yuklatiladi. Uchinchidan, topshiriqlar o‘quvchilarning yosh xususiyatlari, bilim darajasi va individual imkoniyatlariga mos bo‘lishi lozim. To‘rtinchidan, o‘qituvchi o‘quvchilarning mustaqil faoliyatini rag‘batlantirishi, biroq barcha muammolarni ularning o‘rniga hal qilib bermasligi kerak. Beshinchidan, jamoaviy faoliyat natijalari bilan bir qatorda har bir o‘quvchining individual hissasi ham baholanishi zarur.

Ushbu shart-sharoitlar asosida kollaborativ yondashuvni ta’lim jarayoniga tatbiq etishning quyidagi bosqichlarini taklif etish mumkin.

Birinchi bosqich – motivatsion-maqsadli bosqich: Mazkur bosqichda o‘quvchilarda jamoaviy faoliyatga qiziqish uyg‘otiladi, hamkorlikning ahamiyati tushuntiriladi va umumiy maqsad belgilanadi. O‘qituvchi o‘quvchilarni jamoaviy faoliyatga jalb qilish uchun muammoli savollar, qiziqarli vaziyatlar, hayotiy misollar va rag‘batlantiruvchi topshiriqlardan foydalanadi. Masalan, “Nima uchun birgalikda ishlash ayrim vazifalarni bajarishni osonlashtiradi?”, “Jamoaning muvaffaqiyati nimaga bog‘liq?” kabi savollar asosida muhokama tashkil etiladi.

Ikkinchi bosqich – tashkiliy-rejalashtirish bosqichi: Ushbu bosqichda o‘quvchilar kichik guruhlarga ajratiladi. Guruh tarkibi o‘quvchilarning bilim darajasi, qobiliyati, faolligi va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda shakllantiriladi.

Har bir guruhda quyidagi rollarni belgilash mumkin:

- guruh rahbari – jamoa faoliyatini muvofiqlashtiradi;
- kotib – fikrlar va takliflarni qayd etadi;
- ma’ruzachi – guruh natijalarini taqdim etadi;
- vaqt nazoratchisi – belgilangan vaqtga rioya qilinishini kuzatadi;
- tahlilchi – takliflar va natijalarni umumlashtiradi.

Mazkur rollarni doimiy ravishda bir o‘quvchiga biriktirib qo‘ymaslik lozim. Ularni navbatma-navbat almashtirib borish har bir o‘quvchining turli ijtimoiy vazifalarni bajarish tajribasini oshiradi.

Uchinchi bosqich – hamkorlikdagi faoliyat bosqichi: Bu bosqichda o‘quvchilar belgilangan vazifalarni birgalikda bajaradilar. Ular o‘zaro fikr almashadi, muammolarni tahlil qiladi, takliflar ishlab chiqadi va umumiy yechimga keladi. O‘qituvchi jarayonni kuzatib boradi, zarur hollarda maslahat beradi va o‘quvchilar o‘rtasida samarali muloqot shakllanishiga ko‘maklashadi.

To‘rtinchi bosqich – natijalarni taqdim etish va baholash bosqichi: Har bir guruh bajarilgan ish natijalarini taqdim etadi. Bunda nafaqat yakuniy mahsulot, balki guruh a’zolarining ishtiroki, vazifalarni bajarish sifati va o‘zaro hamkorligi ham baholanadi.

Beshinchi bosqich – refleksiv-tahliliy bosqich: Mazkur bosqichda o‘quvchilar o‘z faoliyatini tahlil qiladi. Ular nimalarga erishganini, qanday qiyinchiliklarga duch kelganini va kelgusida nimalarni yaxshilash kerakligini aniqlaydi.

Refleksiya jarayonida quyidagi savollardan foydalanish mumkin:

- Jamoa faoliyatida qanday vazifani bajardim?
- Guruhdoshlarim bilan qanday hamkorlik qildim?
- Boshqalarning fikrlarini tinglay oldimmi?
- Guruhimizning muvaffaqiyatiga qanday hissa qo‘shdim?
- Keyingi safar qaysi jihatlarni yaxshilashim kerak?

Mazkur bosqichlar o‘quvchilarning jamoaviy faoliyatga bosqichma-bosqich moslashishini va hamkorlik ko‘nikmalarining izchil rivojlanishini ta’minlashga xizmat qiladi.

**2-jadval. Kollaborativ yondashuv asosida jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish bosqichlari**

| Bosqichlar | Pedagogik vazifalar | Kutiladigan natijalar |
|---|---|---|
| Motivatsion-maqsadli | Hamkorlikka qiziqish uyg‘otish | Jamoaviy faoliyatga motivatsiya |
| Tashkiliy-rejalashtirish | Guruhlar va rollarni belgilash | Vazifalarni anglash va taqsimlash |
| Hamkorlikdagi faoliyat | Birgalikda topshiriqlarni bajarish | Hamkorlik va muloqot ko‘nikmalari |
| Taqdimot va baholash | Natijalarni tahlil qilish | Mas’uliyat va taqdimot ko‘nikmalari |
| Refleksiv-tahliliy | O‘z faoliyatini baholash | O‘zini anglash va rivojlantirish |

Kollaborativ yondashuvning amaliy samaradorligi ta’lim jarayonida foydalaniladigan metod va texnologiyalarning maqsadga muvofiq tanlanishiga bog‘liq. O‘quvchilarda jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishda quyidagi metodlardan foydalanish maqsadga muvofiq.

“Jigsaw” (Mozaika) metodi: Ushbu metodda o‘quv materiali bir necha qismlarga ajratiladi va guruh a’zolari o‘rtasida taqsimlanadi. Har bir o‘quvchi o‘ziga biriktirilgan qismni o‘rganadi, keyin uni guruhdoshlariga tushuntiradi. Masalan, “Tabiatni muhofaza qilish” mavzusini o‘rganishda guruh a’zolariga suv, havo, o‘simlik va hayvonot dunyosini muhofaza qilish bo‘yicha alohida vazifalar beriladi. Yakunda barcha ma’lumotlar umumlashtirilib, yagona taqdimot tayyorlanadi.

Mazkur metod o‘quvchilarda individual mas’uliyat, axborot almashish va o‘zaro o‘rgatish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

“Think–Pair–Share” (O‘yla – Juftlikda muhokama qil – Baham ko‘r) metodi. Ushbu metod uch bosqichdan iborat:

- O‘quvchi berilgan savol yoki muammo yuzasidan mustaqil fikrlaydi.
- Juftlikda o‘z fikrlarini muhokama qiladi.
- Juftlikdagi umumiy xulosani sinf bilan baham ko‘radi.

Mazkur metod o‘quvchilarning fikrini erkin ifodalash, boshqalarni tinglash va umumiy xulosaga kelish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

“Aqliy hujum” metodi: Aqliy hujum metodida o‘quvchilarga muayyan muammo yoki savol beriladi va ular imkon qadar ko‘proq g‘oyalarni ilgari suradilar. Masalan, “Maktabimizni yanada obod qilish uchun nimalar qilishimiz mumkin?” mavzusida guruhlar turli takliflarni ishlab chiqadi. Bu metod o‘quvchilarning ijodiy fikrlashi, tashabbuskorligi va o‘zaro fikr almashish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Loyihaviy ta’lim metodi: Loyihaviy ta’lim o‘quvchilarning muayyan muammoni o‘rganish, uni hal etish yo‘llarini izlash va yakuniy mahsulot yaratish jarayonida hamkorlik qilishiga asoslanadi. Masalan, “Maktab kutubxonasini rivojlantirish”, “Yashil maktab”, “Sog‘lom turmush tarzi” kabi

loyihalar tashkil etilishi mumkin. Loyihaviy faoliyatda o‘quvchilar vazifalarni taqsimlaydi, ma’lumot to‘playdi, natijalarni tahlil qiladi va umumiy taqdimot tayyorlaydi. Bu esa jamoaviy rejalashtirish, mas’uliyat va qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Muammoli vaziyatlarni hal etish metodi: Mazkur metodda o‘quvchilar oldiga yagona yechimga ega bo‘lmagan muammoli vaziyat qo‘yiladi. Guruh a’zolari muammoning sabablarini aniqlaydi, turli yechimlarni taklif qiladi va eng maqbul variantni tanlaydi. Masalan, “Guruhda ikki o‘quvchi bir vazifani bajarish bo‘yicha turlicha fikr bildirdi. Bunday vaziyatda qanday yo‘l tutish kerak?” kabi vaziyatlar o‘quvchilarning kelishuvga erishish va nizolarni hal etish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

“Baliq skeleti” metodi: Ushbu metod muammoning asosiy sabablari va ularni bartaraf etish yo‘llarini aniqlashga xizmat qiladi. O‘quvchilar guruhlarda muammoni tahlil qilib, uning sabablarini va yechimlarini belgilaydilar. Mazkur metod tahliliy fikrlash, o‘zaro muhokama va umumiy xulosa chiqarish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Yuqoridagi metodlarni qo‘llashda o‘qituvchi o‘quvchilarning yosh xususiyatlari, topshiriqning mazmuni va kutilayotgan natijalarni hisobga olishi zarur. Metodlarning muntazam va maqsadli qo‘llanilishi jamoaviy faoliyatning sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Kollaborativ yondashuvni amaliyotga tatbiq etishda o‘quvchilarning kundalik hayoti, o‘quv faoliyati va ijtimoiy munosabatlari bilan bog‘liq topshiriqlardan foydalanish samarali hisoblanadi. Quyida jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan ayrim amaliy mashg‘ulotlar taklif etiladi.

1-mashg‘ulot. “Bir maqsad – bir jamoa”: Maqsad: o‘quvchilarda umumiy maqsad sari birgalikda harakat qilish va vazifalarni taqsimlash ko‘nikmalarini rivojlantirish. Mashg‘ulot jarayoni: o‘quvchilar kichik guruhlarga ajratiladi. Har bir guruhga muayyan topshiriq, masalan, “Maktabimiz uchun foydali tadbir tashkil etish” vazifasi beriladi. Guruh a’zolari tadbir rejasini ishlab chiqadi, vazifalarni taqsimlaydi va o‘z loyihalarini taqdim etadi. Kutiladigan natija: o‘quvchilarda rejalashtirish, hamkorlik, tashabbuskorlik va jamoaviy mas’uliyat ko‘nikmalari rivojlanadi.

2-mashg‘ulot. “Men seni tinglayman”: Maqsad: o‘quvchilarning faol tinglash va o‘zaro hurmat asosida muloqot qilish ko‘nikmalarini shakllantirish. Mashg‘ulot jarayoni: o‘quvchilar juftliklarga ajratiladi. Birinchi o‘quvchi muayyan mavzu bo‘yicha o‘z fikrini bayon qiladi, ikkinchi o‘quvchi esa uning fikrini diqqat bilan tinglab, asosiy mazmunini qayta ifodalaydi. Keyinchalik rollar almashtiriladi. Kutiladigan natija: o‘quvchilarda tinglash, fikrni tushunish, muloqot madaniyati va empatiya rivojlanadi.

3-mashg‘ulot. “Muammoning umumiy yechimi”: Maqsad: jamoaviy qaror qabul qilish va muammolarni hamkorlikda hal etish ko‘nikmalarini rivojlantirish. Mashg‘ulot jarayoni: o‘qituvchi o‘quvchilarga hayotiy muammoli vaziyatni taqdim etadi. Guruh a’zolari muammoni tahlil qiladi, bir nechta yechim taklif qiladi va eng maqbul qarorni birgalikda tanlaydi. Kutiladigan natija: tanqidiy fikrlash, muhokama qilish, kelishuvga erishish va qaror qabul qilish ko‘nikmalari shakllanadi.

4-mashg‘ulot. “Jamoaviy loyiha”: Maqsad: o‘quvchilarda uzoqroq muddatli jamoaviy faoliyatni tashkil etish va natijaga erishish ko‘nikmalarini rivojlantirish. Mashg‘ulot jarayoni: guruhlarga “Bizning kelajakdagi maktabimiz” mavzusida loyiha tayyorlash topshiriladi. O‘quvchilar loyiha maqsadini belgilaydi, ma’lumot to‘playdi, vazifalarni taqsimlaydi va taqdimot tayyorlaydi. Kutiladigan natija: mustaqillik, mas’uliyat, hamkorlik, ijodkorlik va taqdimot ko‘nikmalari rivojlanadi. Ushbu mashg‘ulotlarning muntazam tashkil etilishi o‘quvchilarning jamoada ishlash tajribasini boyitadi va hamkorlikka asoslangan xulq-atvorni shakllantirishga xizmat qiladi. Jamoada ishlash ko‘nikmalarining rivojlanish darajasini aniqlash kollaborativ ta’lim metodikasining muhim tarkibiy qismidir. Chunki ta’lim jarayonida erishilgan natijalarni aniqlash, mavjud kamchiliklarni belgilash va keyingi faoliyatni takomillashtirish baholash mexanizmlariga bog‘liq. Shu nuqtayi nazardan, kollaborativ ta’limni faqat alohida interfaol metod sifatida emas, balki o‘quvchilarning ijtimoiy, kommunikativ va tashkiliy kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan yaxlit metodik yondashuv sifatida qarash maqsadga muvofiq.

Xulosa qilib aytganda, Ta’lim jarayonida kollaborativ yondashuv asosida o‘quvchilarning jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish masalasining nazariy va metodik tahlili jamoada ishlash ko‘nikmalari o‘quvchi shaxsining ijtimoiy rivojlanishi, kommunikativ qobiliyatlari, mustaqil fikrlashi va mas’uliyat hissi bilan bevosita bog‘liq bo‘lgan murakkab kompetensiya hisoblanadi. Uni shakllantirish ta’lim jarayonida maqsadli va izchil pedagogik faoliyatni talab etadi, kollaborativ yondashuv o‘quvchilarning o‘zaro hamkorlik qilishi, fikr almashishi, bilim va tajribalarini birlashtirishi hamda umumiy maqsad sari intilishiga asoslanadi. Mazkur yondashuv o‘quvchilarda kommunikativ, hamkorlik, tashkiliy, ijtimoiy-emotsional va refleksiv ko‘nikmalarni rivojlantirish imkonini beradi, kollaborativ ta’limning samaradorligi ijobiy o‘zaro bog‘liqlik, individual mas’uliyat, faol muloqot, teng ishtirok va refleksiv tahlil kabi pedagogik shart-sharoitlarning ta’minlanishiga bog‘liq.

Umuman olganda, kollaborativ yondashuv asosida tashkil etilgan ta’lim jarayoni o‘quvchilarning nafaqat bilim va ko‘nikmalarini, balki ularning ijtimoiy faolligi, o‘zaro hamkorlik madaniyati, mas’uliyat hissi va jamoada samarali faoliyat yuritish qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu sababli mazkur yondashuvni umumiy o‘rta ta’lim amaliyotiga tizimli tatbiq etish zamonaviy ta’limning muhim metodik yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

**Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati**

1. O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O‘RQ-637-son “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. – URL: https://lex.uz/acts/-5013007 (murojaat sanasi: 11.11.2026).
2. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes / Ed. by M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner, E. Souberman. – Cambridge: Harvard University Press, 1978. – 159 p.
3. Johnson D.W., Johnson R.T. An Educational Psychology Success Story: Social Interdependence Theory and Cooperative Learning // Educational Researcher. – 2009. – Vol. 38, No. 5. – P. 365–379. – DOI: https://doi.org/10.3102/0013189X09339057.
4. Slavin R.E. Cooperative Learning: Theory, Research, and Practice. – 2nd ed. – Boston: Allyn and Bacon, 1995. – 178 p.
5. Aronson E., Blaney N., Stephan C., Sikes J., Snapp M. The Jigsaw Classroom. – Beverly Hills, CA: Sage Publications, 1978.
6. Gillies R.M. Cooperative Learning: Review of Research and Practice // Australian Journal of Teacher Education. – 2016. – Vol. 41, No. 3. – P. 39–54. – DOI: https://doi.org/10.14221/ajte.2016v41n3.3.
7. Strom P.S., Strom R.D. Teamwork Skills Assessment for Cooperative Learning // Educational Research and Evaluation. – 2011. – Vol. 17, No. 4. – P. 233–251. – DOI: https://doi.org/10.1080/13803611.2011.620345.
8. Yaxshibayeva N. The Role of Collaborative Learning in Improving Students’ Communication and Teamwork Skills // Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal. – 2025. – Vol. 6, No. 06. – P. 257–263. – DOI: https://doi.org/10.37547/mesmj-V6-I6-33.
9. Barkley E.F., Cross K.P., Major C.H. Collaborative Learning Techniques: A Handbook for College Faculty. – 2nd ed. – San Francisco: Jossey-Bass, 2014.
10. Johnson D.W., Johnson R.T., Holubec E.J. Cooperation in the Classroom. – 7th ed. – Edina, MN: Interaction Book Company, 2008.
11. Cohen E.G. Designing Groupwork: Strategies for the Heterogeneous Classroom. – 2nd ed. – New York: Teachers College Press, 1994.
12. Mercer N., Littleton K. Dialogue and the Development of Children's Thinking: A Sociocultural Approach. – London: Routledge, 2007.